ئەزموونی کەسیی لە پرۆسەی داهێنانی شیعریدا

«دەقە شیعرێکی (قوبادی جەلیزادە) بەنموونە»

فازیل شەورۆ

(کۆپە)

(١ - ٢)

"پێش بوونی ئەزموون، هیچ پێناسەیەک بۆ شیعر بوونی نییە."

(ئەحمەدی مەلا)

بەشی یەکەم

(١) پێناسە و چەمکی ئەزموون:

بۆ کورتکردنەوەی ڕێگای سەختی پڕ هەوراز و نشێوی پێناسەی "ئەزموون"، ڕستەیەکی سادەی (هینری بێرگسۆن Henry Bergson) دەکەمە کلیلی دەروازەی بابەتەکەم، کە ئەویش لە نامەی فەیلەسووفێکی فەڕەنساییەوە بە بەرچاوی کەوتووە، دەڵێ: "بایی هێندە ئازار و دەردەسەریم بەدەست ئەو هاوڕێیەمەوە دیوە، کە بتوانم باش بیناسم." لێرەدا دوو واتا: (ئازار و دەردەسەری) و (بیناسم)، دەکرێ بە دوو کۆڵەکەی زێڕینی پێناسەی (ئەزموون) دابنرێن، ئەمەش لە سۆنگەی ئەو حەقیقەتەوە کە هیچ ئەزموونێک نییە لە ژان و ئازار و موعانات و سەرئێشە خاڵی بێت وەک بڵێیت ئەزموون کچی ڕووسووری ئازارەکانی مرۆڤ بێ، جا بەبێ (ناسینەوە)ی ئەو ئازارانەش، زوو، یان درەنگ، ئەزموون مۆمێکی بێ فتیلە و چرایەکی بێ نەوتە، چونکە شاخەسڵەتی ئەزموون لە دووپاتبوونەوەدایە، با لە ڕۆژگار و شوێنێکی جیاوازیش بێت.

ئێمەی مرۆڤ، وەک سوڕی شەو و ڕۆژ، بەبێ وەستان و بەبێ پسانەوە، هەمیشە لە پراگتیزەکردنی ئەزموونەکانماندایە، ئێستا کە تۆی خوێنەر ئەم دێڕانە دەخوێنیتەوە، بەبێ ئاگایی خۆت، پراکتیزەی ئەو (دارا دوو داری دی)یەی دەکەی کە سەردەمانێک ئازار و شەونخوونیت بۆ چێشت تا فێری بوویت و خۆشبەختانەش ئەو (دوو دارە) ئێستا لە هزر و مێشکی تۆدا بووەتە چەندان دارستان و جەنگەڵ، ئینجا من دەبێ بابەتەکەم لەو دارستان و جەنگەڵانەی نێو مێشکی تۆ و بەرچاوی تۆوە دەست پێ بکەم، چونکە بابەتەکمان(شیعر)ـە. بۆ بەرچاوڕوونی تۆ، با نەختێک وردتر هەنگاوەکانم هەڵێنم، تا ئەڵقەی پێوەندی نێوان (شاعیر + تۆ) و (شیعر + هزری تۆ) دەستنیشان بکەم و بزانین چییە و چۆنە!

نووسەر و ڕەخنەگری کورد (ئەحمەدی مەلا)، یەکڕێ و قەتبڕ، لەبارەی ئەزموونی شیعرییەوە دەڵێ: " پێش بوونی ئەزموون، هیچ پێناسەیەک بۆ شیعر بوونی نییە،

بەڵکو پێناسەکردنی شیعر، بەرهەمی ئەزموونەکانی شاعیرە، پێناسەیەک بە ئاسانی خۆی نادات بە دەستەوە، وەک جیوەیە، شکڵ و شێوەکانی لە دەقێکەوە بۆ دەقێکی دیکە دەگۆڕێن. شیعر وەک دوو هەنگاوی مرۆڤە: یەکێکیان هێشتا لە ڕابردووە، ئەوەی دیکەی فڕێ دەدرێتە نێو فەزای نەناسراو."(١) لێرەدا زاراوەی (ئەزموون) جووت جەمسەرە: (ئەزموونی شاعیر + ئەزموونی پەیامگر - کە تۆی خوێنەرە)، «دواتر درشتر قسە لە ئەزموونی شاعیر دەکەین، جارێ با هەر لەگەڵ تۆی پەیامگر، بدوێین». بۆچی؟

چونکە ئەزموونی شاعیر بەبێ بوونی ئەزموونی پەیامگر، وەک ئەوە وایە باسی ڕووبار و شاخ و داخەکانی ئەستێرەی مەریخ بکەین، کە نەماندیون. ئەو کاتەی کە شاعیر دوا نوقتە لە کۆتایی دەقە شیعرێکی دادەنێ، ئەوە مانای ئەوەیە، ئەو ئەمانەتەکەی خۆی ڕادەستی تۆی (پەیامگر) دەکات، ئینجا بێ ئەزموونی و کەم ئەزموونی و کاڵ ئەزموونیی پەیامگر، ئەزموونی شاعیر (لە دەقەکەدا) زیندە بەچاڵ دەکات. دەبێ پەیامگر، ڕەخنگرێکی ئەزموونناس و دیاردەناسی - Phenomenologist) ژیان و هەسارە و بوون) بێت.

وا دانێ، ئێستا تۆ لە باخێکی پڕ لە سەدان بنجە گوڵ و گوڵزار و نەمام و دارودرەختی، لەگەڵ باخەوانەکەدا، بەیەکەوە لەم باخە خۆش و جوانەدا پیاسەیەک دەکەن، ناوە ناوە باخەوانەکە بە سەر گونجەگوڵێکدا دەچەمێتەوە و دەست لە گەڵا و خونچەکانی دەدات و دەڵێ " ئەمە گوڵە نازنازە! قەدەرێکی دیکە خونچەکانی دەکاتەوە". ئینجا ئەگەر تۆ هیچ ئەزموونێکت لەگەڵ باخ و باخەوانی و گوڵە نازناز نەبێ، مەحاڵە بتوانی چێژ لەم گەشتە وەربگریت. ئاخر تۆ نازانی قۆناغەکانی شین بوون و پشکووتن و شیلە پەخشین و بۆن و ڕەنگپژێنی ئەم گوڵە چۆنە. هەر ئەوە دەبینی کە ئێستا باخەوانەکەی نیشانتی دەدات، ئەویش گوڵەکانی هەر خونچەن و هێشتا چاوانیان نەکردووەتەوە تا چاوبازیت لەگەڵدا بکەن. بڕوانە چیوەی بازنەی ئەزموونت چەند تەسک و تروسک و بەرتەنگە، ڕێگرە لە پەخشینی ئەو جوانییەی کە باخەوانەکە هەستی پێ دەکات، لە کاتێکدا هەردووکتان لە یەک شوێن و لەیەک کاتدا تەماشای هەمان بنجە

قوبادی جەلی زادە

نازناز دەکەن. لێرەدا: باخەوانەکە شاعیرە و تۆی - خوێنەری دەقە شیعرەکەش - پەیامگر.

چەمکی ئەزموون، ئەو بابەتەیە کە هەمیشە فەیلەسووفەکان شەڕەچەقەی لەسەر دەکەن و بەزەحمەتیش سازان لە نێوانیاندا، لەسەر ئەم چەمکە، مەیسەر دەبێت، چونکە پێیان وایە ئەزموون ناچێتە خانەی (بەئەقڵکردنەوە Reasoning)، واتا ئەزموون بەرهەمی ئەقڵی کرداری نییە، بەڵکو ئەوە ئەقڵە لە ئەزموونەکان فێر دەبێت، بۆیە ئێمەش پەیامگر مولزەم ناکەین بەوەی کە دەبێ ئەو، پەڕپەڕ فەلسەفە و تیوری و چەمکە مەعریفییەکانی ئەزموون بزانێت و ئەزبەریان بکات، بەڵام بۆ تێگەیشتن لەو ئەزموونەی کە (ئەحمەدی مەلا) ئاماژەی پێ دا، دەبێ تۆی خوێنەری خۆت دەخیلی یەکێک لەم دوو ڕابەرە بکەیت: یان دەبێ خۆت لەگەڵ (شارستانیەتی سەدەی بیست و یەک) بگونجێنیت و قاوغی قۆزاخەی (نەخوێندەواریی مەعریفی) بشکێنیت و بێیتە نێو دنیای (ڕووناک و گەش و جوانی مەعریفەکان)، یان دەبێ هەمیشە بەدوای ڕەخنەگرێکی شارەزادا وێڵ و سەرگەردان بیت، تا بە ئەزموونی شاعیر ئاشنات بکات، کە ئەمەیش ناکرێ و بۆ کەس مەیسەر نابێ. لێرەدا قسەمان لەسەر شیعری (ڕەسەن)ـە.

وەک پێناسەی (شیعر)، پێناسەی ئەزموونیش، جیوە شێوازە، بۆیە ئەوەی کە من بەلامەوە گرنگە، بۆ تێگەیشتن لە ئەزموونی شیعری، دەبێ (هاوسروشتی Connaturity)، بە شێوەیەک لە شێوەکان، لە نێوان شاعیر و پەیامگر لە ڕێی دەقی شیعرەوە دروست بکرێت، یان بهێنرێتە ئاراوە، ئەگینا هەزمکردنی (کردەی ئەزموونی شاعیر) لە هزری پەیامگردا قورستر دەبێ لەوەی کە خۆی تێگەیشتووە. مەبەست لە (هاوسروشتی)، وەک زاراوەیەکی ئەدەبی لێرەدا ئەوەیە بە هەر وەسیلە و ئامرازێک بێ، دەبێ کەشوهەوایەکی هێندە نزیک لە جیهانبینیی ئەزموونی شاعیر بخولقێنین، شیاو و گونجاو و لەبار بێت بۆ باشتر تێگەیشتنی پەیامگر، لە ئەزموونی هەڵچنراوی نێو دەقە شیعرەکە - تەنانەت ئەم بابەتەی کە ئێستا تۆ دەیخوێنێتەوە، دەچێتە خانەی ئەم (هاوسروشتی)یەوە، چونکە دەقی ڕەسەن هەمیشە عەوجە بە ڕەخنەی ڕەسەنە، پێچەوانەکەشی دروستە، کە ڕەخنەی ڕەسەن عەوجە بە دەقی ڕەسەنە. حەقی خۆتە بپرسی: جا ئەمە کارێکی مەحاڵە، ئەزموونی منی (پەیامگر) چۆن دەگاتە پایە و مەقامی ئەزموونی شاعیر، تا جوانتر بەناخی وشە و بیرۆکە و ناوئاخنی دەقە شیعرییەکانیدا شۆڕببمەوە؟

ئەمە دەوەستێتە سەر ئاستی شاکاریی ئەو دەقە شیعرە و دەوڵەمەندیی ئەزموونایەتی شاعیر و تێڕامان و سەرنجگرتنی پەیامگر لەو دەقە شیعرەی ئەو شاعیرە ئەزموونداره. بەندە بە پشت بەستن بە (واتاسازی) لە وشەی (ئەزموون) وەک ناوی ساده، زاراوەی (ئەزموونایەتی) م، وەک ناوێکی ئەبستراکتیکی گشتگیر داتاشیوە، بە پێوەری بنیادی ڕێزمانی کوردی، لە وشەسازیدا، وەک (دوژمن = دوژمنایەتی / کوێخا = کوێخایەتی / کورد = کوردایەتی). پێناسەی ئەزموونایەتی، لە دیدی منەوە، تۆقەڵە و پۆپەی کۆی هەموو ئەو ئەزموونانەیە، کە کەسێکە وەک کۆبەرهەمی تێڕامان و تێگەیشتن و هەڵشێلان و دیقەتگرتنی وردی لە دیاردە و ئاکام و ڕووداوە حەقیقی و نا حەقیقییەکانی ئەم بوون و ژیانە هەڵکڕاندوون، بە خەون و خەیاڵەکانیشەوە.

با نەختێ وردتر(هاوسروشتی)یەکەی نێوان شاعیر و پەیامگر بە تیشک خستنە سەر ئەو (ئەزموونایەتی)یە، ڕوونتر بکەینەوە:

شاعیر دەڵێ:

ئەگەر منم لە فیراقیان کزەم لە جەرگەوە دێ
ئەگەر دڵە وەکوو جەرگم دەڵێی ئەوە سووتا (٢)

تێگەیشتنی خوێنەرێکی پیادە، بۆ ئەم دێڕە شیعرە، هەر هێندە هەڵدەگرێ، کە بڵێ " شاعیر لە بەر ژانی فیراق، کزەی لە جەرگەوە دێ و دڵیشی وەک جەرگی دەسووتێ و هەڵدەقرچێ."، بەڵام کە دەڵێن (حاجی قادری کۆیی ١٨١٥ - ١٨٩٧) لە شاکارە (بەهارییەکەی)دا دەڵێ:

ئەگەر منم لە فیراقیان کزەم لە جەرگەوە دێ
ئەگەر دڵە وەکوو جەرگم دەڵێی ئەوە سووتا

تێدەگەین کە ئەم (١٥) وشەیە، ئەزموونایەتی شاعیری هێندە جوان نمایش کردووە، لە ماوەی (٦) چرکەی خوێندنەوەی بەیتە شیعرەکەدا، فلیمێکی دوورودرێژ، بەبەر چاوماندا، دێمن لە دوای دێمن، گرتە لەدوای گرتە، تیدەپەڕێ و لە زۆربەی چرکەساتەکانیشیدا خۆمان لەبیر دەکەین و ئەسڵەن نە دەزانین لە کوێین و نەدەزانین لە چ زەمەنێکداین!

«ئەگەر، لێرە، لە هەردوو ئاماژەی بەیتەکەدا، (ئامرازی لێکدەری مەرج) نییە، وەک: (ئەگەر چوویت بۆ بازاڕ، منیش لەگەڵتا دێم.) لێرەدا (ئەگەر) واتای (ئەوا هەر منم کە...) دەدات.»

«منم، ڕوخساری کوڕێژگەیەکی گۆڕقەرەجی سوختەخانەکانی کۆیەمان دێنێتە بەرچاو، کە بەبێ دایک و باوک خۆی پێدەگەیەنێت و بۆ خاتری ئایینندەیەکی گەشتری کوردان، بێ ژن و ماڵ و منداڵ لە غەریبیدا سەر دەنێتەوە.»

«کزەم لە جەرگەوە دێ، هاڵاوی نۆستالژیا و دەردەدووری ڕاستەقینەی جەرگی شاعیری لێ هەڵدەستێ، دەبی چەند جار حاجی بەپشتی دەستە چورچەکانی ئەسرینی چاوەکانی خۆی، لە کاتی نووسینی ئەم شاکارەدا، سڕیبێتەوە».

«لە فیراقیان، ئاماژەیە بۆ هەموو کوردستان و ئەو (٢٩) وێنە هونەرییەی نێو دەقەکە، کە (١٣٥) ئاماژەی بۆ سروشت و شاخ و داخ و ئاو و ڕووبار و ئاسمان و

حاجی قادری کۆیی

ئەستێرە و گیاندار و باڵندەکان تێدایە. شاعیر لە کونجی ژوورێکی بێ چرای گەڕەکێکی شاری ئیستەنبوڵ ئەمەی داڕشتووە.»

«ئەگەر دڵە وەک جەرگم، دڵ سەنتەری بوون و قاسەی ڕاز و خۆشەویستییە، پڕیشکی ئاگرینی ئەو سووتووە لە جەرگەوە گەیشتووەتە ئەوێ، بڕوانە ئەشکەنجەکان، چۆن دەمار دەمار ئەندامەکانی جەستە و ڕوحی ئازاردەدەن و هەڵدەکشێن».

«دەڵێی ئەوە سووتا، ئەوانەی سووتانیان نەدیوە، لە ژانی سووتان ناگەن، بڕوانە تەنانەت تۆیش، وەک خوێنەرێک، دەڵێی: ئەها سەیرکەن، چلۆن دڵی ئەو پیاوە دەسووتێ، لە کاتێکدا تۆ هەر بینەری، نەک ئازارچێژ».

ئەزموونایەتی (حاجی قادری کۆیی) لەم تاکە بەیتەدا، بەسە، بۆ سەلماندنی شاعیریەتی ئەو، ئەم (١٥) وشە سادەیەی ئەم دێڕە شیعرە، کۆژان و کۆبەرهەمی خوێن و فرمێسکی پڕ زووخاوی چاوەکانی شاعیرن، یەک تاکە وشە لێرەدا (فەرهەنگی) نین و لێوانلێوکراون لە شیعرییەت و کەتواریەتێک کە ئاوێنەی بێگەردی ئەزموونی شیعرییە. ئەو لەزەتەی پیرەمێردێکی کوردی پەناهەندە لە وڵاتێکی وەک سوێد، لە خوێندنەوەی ئەم بەیتە شیعرە وەری دەگرێ، ڕەنگ بێ چەند بار زیاتر و خۆشتر بێ لەو لەزەتەی کە خوێندکارێکی زانکۆ لە هۆڵی خوێندندا لێی وەردەگرێ، ئەگەر ئەزموونی ئاوارەیی و پەناهەندەیی نەبێ.

شاعیر، مرۆڤە و مرۆڤیش نییە، بوونەوەرە و بوونەوەریش نییە، بەڵام لە هەموو حاڵەتەکاندا، داهێنەرە، ئینجا با ئەم داهێنانە ڕووکەش و سادەیە، دەقە شیعرێکی ئاسایی بێ، بەو واتایەی خاڵی بێ لە خەسڵەتەکانی شاکارەدەق، داهێنەرە، چونکە ئەم دەقە، یان ئەم قەسیدەیەی داهێناوە، کە پێش نەنووسینی ئەو بوونی نەبووە، ئینجا پلە و ئاست و ئاراستەی داهێنانەکە چەندە و چۆنە، ئەوە ڕەخنەگر و پەیامگر دواتر نمرەی بۆ دادەنێن. باشە با بپرسین: ئەو دەقە داهێنراوەی شاعیر، چییە و لە چیدایە؟ وەڵامەکەی یەک ڕستەیە: لە پراکتیزەکردنی کەتواریەتیی ئەزموونی شاعیردایە.

٢) جۆرەکانی ئەزموون:

پەلوپۆی درەختی (ئەزموون) زۆرە، چونکە بوون و ژیان، لە بەردەوامی خۆیاندا نەوەستاون، هەمیشەش چڵی نوێی تریشی لێ دەبێتەوە و لە گەشەکردنێکی بەردەوامدایە، دەکرێ بۆ بەرچاو ڕوونی، پێناسەی قامتێک لەو ئەزموونانەتان بۆ بکەین، کە ڕەنگ بێ، بێ ئاگایانە، یان بە ئاگایی، شاعیر سوودیان لێ وەربگرێ و لە دەقە شیعرەکانیدا تەوزیفیان بکات:(٣)

١) ئەزموونی ناسکە هەستەکان (Affectionate Experiences):

خۆڕسکانە و کتوپڕ لە هزری ئەو کەسانە دروست دەبێ کە پەرچەکرداریان هەمیشە لەسەر پێیە و بچووکترین جووڵەی هەستپێکراو، باڕووتی ئەم ئەزموونە ئاگردەدات، ئەمە ڕووبەرێکی فراوانی پێوەندییە هەمەجۆرەکانی مرۆڤ دەگرێتەوە. ئەزموونی ورووژاندنی شانە مێروولەیەک، بە چیلکەدارێک لە سەردەمی منداڵی، یان گەزی مێروولەیەک، بەسە بۆ پەخشینی جوانترین ئەزموون لە دەقەشیعرێکی شاعیردا.

٢) ئەزموونی سۆزداری (Emotional Experiences):

هەرشتێک، شانە هەستیارەکانی سۆز و خۆشەویستی و هەستە پیرۆزەکانی مێشک بەخەبەر بێنی، دەچێتە ژێر

چەتری ئەم ئەزموونەوە، بۆیە ڕووبەرە جوگرافیاییەکەی تا بڵێی گەورە و فراوانە، بۆنی خۆڵی یەکەم بارانی وەرزی پاییز، ئاساییە ئەزموونی تامی یەکەم ماچ، بە شاعیر بپەخشێ.

٣) ئەزموونی هەستیاری (Sensational Experiences):

زۆر ئۆرگان و ئەندامی جەستە و شتەکانی گەردوون، خوداکردانە، جووڵە و کارەکانی خۆیان بەڕێوەدەبەن، وەک دڵ و سییەکان و بارانبارین و خۆرهەڵاتن و شەماڵ هەڵکردن ...تاد. ئاساییە داهێنەر هەستیاری خۆی لەگەڵ هەستیاری ئەو جووڵانەدا ئاوێتە بکات و ئەزموون دابهێنێ. وەک ئەزموونێک لە خەوبینینێکی کاتی خەوتندا، یان زیندەخەون.

٤) ئەزموونی گۆڕانکاری (Experience of transformation):

تێکوپێکدانی هەموو شتەکان، بە ئەنقەست، یان بێ ئەنقەست، بە مەبەستی لە قاڵبدانەوەیان، بە گوێرەی ئەو نەخشەیەی مێشک بۆ جێبەجێکارەکەی ئامادەکردووە، مەرج نییە ئەزموونەکان بۆ ڕێکخستنەوە و ئارایشتکردن و جوانکاری بن. بەرهەمەکانی زۆربەی شاعیر و هونەرمەندە سوریالیستەکان، ڕەنگدانەوەی ئەزموونی گۆڕانکارییە.

٥) ئەزموونی داهێنان (Experience of Creation):

ئەمە لووتکەی ئەزموونەکانە، بۆیە دەکرێ ناوی بنێین (ئەزموونی تەمەن - ئەزموونی بوون)، بە گەورەی هەموو تەمەن و بوونەکان، هەڵشێلانەوە و لەنوێ داڕشتنەوە، خەسڵەتی بنەڕەتی ئەم ئەزموونەیە. قەسیدەی (گۆڕستانی چراکان)ی (شێرکۆ بێکەس ١٩٤٠ - ٢٠١٣)، دەکرێ وەک نموونەی ئەم ئەزموونە ئاماژەی پێ بدرێ.

٦) ئەزموونی لەدایکبوونەوە (Experience of Rebirth):

ئەفراندنی ژیان و بوون و هەسارە و گەردوونێک کە پێشتر بوونی نەبووبێت، وەک لەدایکبوونی منداڵێک کە پێشتر (بوونی) وەک ئەو، وجوودی نەبووە، دەچێتە هەواری ئەم ئەزموونەوە. هەمیشە ئەم ئەزموونانە وەک شاکار سەیر دەکرێن. شانۆنامەی (لە چاوەڕوانی گۆدۆدا) کە (سۆمۆیل بیکێت ١٩٠٦-١٩٨٦)(٤) نووسیویەتی، نموونەیەکی جوانی ئەم ئەزموونەیە.

٧) ئەزموونی کەماڵ (Experience of Perfection):

لە زۆربەی کولتوورەکان، دەگوترێت کەماڵ تەنیا بۆ خودایە. لێ، هەرچی تۆ لەم گەردوونە بێ سنوورە بە پێنج هەستەوەرەکانت هەستی پێدەکەی، کەماڵی خۆی لە خۆیدایە، وەرە سەیری دەنکە گەنمێک، یان گەڵای دارێک، یان باڵی پەپوولەیەک بکە...تاد، هەر هەموویان خاوەن ئەندازە (هەندەسە)ی تایبەت بەخۆیانن، ئینجا کاتێک شاعیر، یان هونەرمەند هەست دەکات کە (ئەندازە - هەندەسە)ی نەخشێنراوی نێو مێشکی ئەو، جیاواترە، یان وردتر بڵێین (کەماڵترە) لە ئەندازە سروشتییەکان، ئەوە ئەزموونی کەماڵ لەدایک دەبێ. زۆر بیرۆکەی فەلسەفی و سۆفیگەری و لاهووتی سوودیان لەم ئەزموونە وەرگرتووە.

٨) ئەزموونی ئارەزوومەندانە (Desired Experiences):

ئەمەیان تایبەتە بە سروشت و ئەدگاری مرۆڤەکان و دەوروبەریان لە بازنەی جیهانی بێ ئاگاییدا (جیهانی نەست)دا. زۆرجار خاوەن ئەزموون، دەستەوەستان لە ڕاڤەکردن و تێگەیشتنی ئەم دیاردەیە دەوەستێ، چونکە پلە و پایەکانی بەرزتر و بڵندترە لە جیهانبینی بەئاگایی ئەو. هەمیشە هێز و ئیرادەی بێ ئاگایی بەسەر هێز و ئیرادەی بەئاگایی زاڵە، هەر بۆیە کەسانێک هەن خۆیان دەخیلی مەی و بادە و ماددە هۆشبەرەکان دەکەن، تا بەم مەقامە بگەن. نموونەی ئەزموونێکی ئارەزوومەندانەی سادە، ئەوەیە: کەسێکت خۆش دەوێ (کوڕێک/کچێک)، وەلێ، نازانی بۆ!

ڕیزبەندی جۆرەکانی ئەزموون، بە گوێرەی زۆری ڕشتە و مژار و بابەتەکان، زۆر و پەرشوبڵاون، نامانەوێ، سنووری لێکۆڵینەوەکەمان پتر لقی لێ بێتەوە، بۆیە لێرەدا، نوقتەیەک دادەنێم.

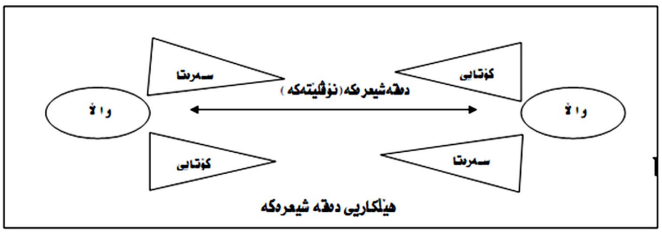

بەشی دووەم

١) بەرەو ئەزموونایەتی لە شیعرەکانی (قوبادی جەلیزادە)دا:

(جەلالەددینی ڕۆمی ١٢٠٧ - ١٢٧٣) دەبێژێت: "ئەوەی دەتبینێ، چاوە. تکایە بمانپەخشن، چاو هەر ڕوخسار دەبینێ، نەک حەقیقەت."(٥)، کەواتە بەندە هەر ڕوخسار و سیما و شکڵ و شێوەی تۆ دەبینم، چاو هەرگیز ئەو توانایییەی نییە، بتوانێ ناخت ببینێ، بتوانێ خانە خانە کونوقوژبنی مێشکت بپشکنێتەوە. چاو ناو دڵ نابینێ، هەروەک ناو زەریاش نابینێ، کەواتە تۆش - پەیامگر، هەر شکڵ و شێوەی دەقە شیعرییەکانی شاعیر، بە چاوەکانت دەبینی، (دەزانم ئێستا هەیە دەڵێ، زانیارییەکانت زۆر ساویلکەن). ئەوەی کردەی ئەزموونایەتی دەتوانێ ئەنجامی بدات، ئەو کردەیەیە کە (چاو) ناتوانێت ئەنجامی بدات، ئەمەش کلیلی دەرگا کلیلدراوەکانی ئەم لێکۆڵینەوەیەیە. گەیشتن بە پلەی تێگەیشتن لە ئەزموونایەتی هەر شاعیرێک پێویستی بە (چاوێکە) نەک بۆ تەماشاکردن، بەڵکو بۆ خوێندنەوەی ناخ، ئەمەیش پێی دەگوترێت (چاوی بەصیر)، وەک چاوە کوێرەکانی ئەو نابینایانەی کە هێز و توانایی و سیحری خوێندنەوەی (ناخیان) هەیە، تەنانەت خودای میهرەبانیش لە کتێبە پیرۆزەکانیدا مەدح و ستایشی ئەو کەسانەی کردووە کە بە (چاوی بەصیر)ەوە ئایەتەکانی ئەو دەخوێننەوە، یان تەماشادەکەن (وەک تەماشاکردنی ئایەتەکانی مانگ و ئەستێرە و دڵۆپەئاو...تاد)، کەواتە (چاوی بەصیر)، یەکسانە بە (چاوی ئەزموونەکان).

سێ دەقی شیعری سێ شاعیرتان دەخەمە بەردەست بۆ خوێندنەوەیان، ڕەنگ بێ هەر سێ دەقەکە بایی هێندە چیژ و خۆشی و نەشئەیان تێدابێ، دووجار و سێ جار بیانخوێنیتەوە، بەڵام ناتوانی بگەیتە لووتکەی هەرەبەرزی ئەزموونایەتی هەر یەک لەو شاعیرانە، بۆ؟ چونکە تۆ ئێستا تەنیا لەگەڵ ژمارەیەکی کەم لە ئەزموونەکانی ئەو شاعیرەدا دەژیت. لەپشت هەر چیرۆکێکەوە چیرۆکێکی دیکە هەیە، لە پشت هەر ئەزموونێکیشەوە ئەزموونێکی دیکە هەیە. جیهانی ئەزموونەکان، ڕاستەوخۆ بە ئاسمانەوە پەیوەستە. تا تۆ بەرزتر و بڵندتر بەرەو ئاسمان هەڵبکشێیت، بازنەی بینینت فراوانتر دەبێ و ڕووبەرێکی زۆر گەورەترت دێتە بەرچاو، هەر بۆیە ڕۆکێتە دەستکردەکانی مرۆڤ، بۆ تۆقەڵەی ئاسمان هەڵدەدەن، تا پەخشی دەنگ و ڕەنگ بەسەر فراوانترین زۆنی سەر زەویدا بوەشێنن، کە تەماشای ئەزموونایەتی شاعیرێکی وەک (ئەمیناغای حاجی بەکراغا - ئەختەر ١٨٣٨ - ١٨٨٨) دەکەین(٦) دەبینین، وەک خوداناسێکی بەهرەمەند و هونەرمەندی خاوەن دیوەخانی ئایین و ئەدەب و هونەر، زۆنەکەی بەقەد بەرزایی لووتکەی چیای (باواجی)یە، بەڵام لووتکەی ئەزموونایەتیشی لە شیعردا، لە سایەی داهێنانەکانیدا، بۆ خۆی مسۆگەر کردووە، بەڵام بۆ شاعیرێکی وەک (قانیع ١٨٩٨ - ١٩٦٥)(٧)، کە دەبینین ئاشەوانێکی کولتوورناسی کوردپەروەری خەباتگێڕی خاوەن مێژووی ئارەقە و بەندیخانە و برسێتییە، زۆنی ئەزموونایەتییەکەی، چونکە بە بەرزایی لووتکەی شاخەکانی کوردستانە، زۆر فراوانترە و دەوڵەمەندتریشە بە ئەزموون. خۆ بەراوردکردنی ئەزموونایەتی (عەبدوڵڵا پەشێو) زۆر جیاوازترە، ئەگەر ژمارەی هەنگاو و ژمارەی شار و دێ و ژمارەی وڵات و کەسەکانی کە ئەو پێیان ئاشنا بووە، تۆمار بکەین، دەبینین چەندان سەدان جار زۆرترن لە ئەوانەی کە (ئەمیناغای ئەختەر و قانیع) پێیان ئاشنا بوون، ئینجا ئەگەر ئەزموونایەتیشی لەگەڵ هی ئەو دوو زاتەدا جیاواز بێ، زۆر ئاساییە کە تۆ توانیت هێندە بەرز بفڕیت، لووتکەی هەر سێکیان ببینی، ئەوە سێ هەرەمی (کوردی) گەورەت دێنە بەرچاو، بەڵام هەریەکەی لە زەمان و مەکانێکی جیاوازدا. بەداخەوە، تێگەیشتن و نەگەیشتنی پەیامگر لە حاڵەتی ئەزموونایەتی شاعیری ڕەسەن، زۆرجار شاعیرەکە، نەک بچووک دەکاتەوە، بەڵکو

کەسێتییەکەشی (وەک شاعیر) زامدار دەکات.

دوای ئەم بەرکـولّە، با بێـینە سـەر سـفـرە و خـوانی مـەبەست، کـە دەسنیـشـانکردنی ئەزمـوونایەتی (قـوبادی جەلیـزادە)ی شـاعـیـرە، تەنیـا یەک دەقـە شـیـعـری ئەو، دەکەینە کەرەسـتەی خاوی لێکۆڵینەوەکە، ناکرێ لێرەدا سەرلەبەری شـیـعـرەکـانی لە بێژینگ و سەرەندی ڕەخنە بدەین، لێ کورد گوتەنی: مشتێک نموونەی خەروارێکە."

بۆ ناوئاخنی بابەتەکـەم، یەک تاکـە وشـەم لە دەقـە شیعرێکی ئەو دەستنیشان کردووە، ئەویش (مەمک)ـە، بەڵام (مەمکێکی نەخۆشکەوتوو). - لێرەدا هەوڵ دەدەم کەشفکردنی ئەزموونایەتی ئەو لەم دەقە شیعرەدا، ئامراز و مـەبەسـتم بێ و ئـاکـامـەکـەشی بۆ ئێـوەی پەیامگر دەخەمەڕوو.

ناوونیـشـانی دەقـە شـیـعـرەکـە ئەمـەیە: (ژنێک لە "خەستەخانەی هیوا") کە (قوبادی جەلیزادە) لە (والّی facebook)ی خـــۆیدا لە (٢٠١٦/١٠/٢) بـڵاوی کردووەتەوە.

ئەم دەقـە شیعـرە (٢٧) وشەیە، کـە تێچـووەکـەی هەر (١٢٠) حـەرفـە لە کـۆئاوازی (٥٧) بڕگـەی شـیـعـریدا دەنگ دەدەنەوە. ناوونیـشـانی دەقـە شـیـعـرەکـە هەر دووبارەکردنەوەی دوایین دێڕی خۆیەتی. سەرباسی دەقەکە (The Theme of the Poem) گـــــێـــــڕانـەوەی "سەربوردەی ژنێکە کە بەدەست شێرپەنجەوە دەتلێتەوە.". دەقەکە لەسەر بنەمای «کورتکراوەیەک لە نۆڤلێتی جووت جـەمـسـەر والّای شـیـعـری ئازادی هاوچەرخی کـوردی بنیـادنراوە.». زاراوەی (نۆڤلیت Novelette) ئامـاژەیە بۆ ئەو چیرۆکەی کە پتر گوزارشت لە بابەتی ڕۆمانتیکی و سۆزداری و ویژدانی دەکات و قـەبارەکەشی لە نێوان (٧٥٠٠ بۆ ١٧٠٠٠) وشـەدایە.(٨) دەقی شـیـعـرەکـە کورتکراوەی چیرۆکێکی درێژترە لەوەی کە دێتە بەرچاو - دواتر بۆتانی دەگێڕمەوە -. مەبەست لە بنیادی جووت جـەمـسـەری والّا چیـیـە؟ ئەگـەر ئەم دەقـە شـیـعـرە (چیـرۆکـەکـە) بەشـێـوەی ئەندازەیی هێـڵکاری بکەین، دەبێتە(ڕاستە هێـڵێک). هێڵ دوو جەمـسـەری هەیە: سەرەتا و کۆتایی. ڕاستەهێڵی ئەم دەقـە شـیـعـرە (٤) جەمسەری هەیە. دەکرێ سەرەتاکەی بکەینە کـۆتایی، دەکـرێ کـۆتاییـەکـەشی بکەینە سـەرەتا، چۆن؟ ژنێکی شـێـرپەنجـەدار لە خـەسـتـەخـانە کـەوتووە. سـەرەتای هێڵەکەیە، گەیشتنەکەی بە خەستەخانەکە، دەکرێ بکرێتە کۆتایی، بە کۆتایی هێنان بە بنبڕکردنی شێرپەنجەکەی لەوێدا. بە هەمان شێوە جەمسەری کۆتایی، کە دەرچوونە لە خـەسـتـەخـانەکـە، دەکـرێ بکەینە سەرەتا، بنبڕکردنی نەخۆشییەکە دەبێتە دەستپێکی ژیان و هیوایەکی تازە لەدایکبووی ئەو ژنە نەخۆشـە. زاراوەی (والّا Open)، کە ئەویش جووت جەمسەرە، ئەو واتایە دەپەخشێ، کە پێش سەرەتای (سەرەتای چیرۆکەکە)، سەرەتایەکی تر هەیە لێرە باس نەکراوە. دیسان لە دوای کۆتایی (کۆتایی دەقـەکـە) کـۆتاییـەکی دیکە هەیە کـە درێژەپێـدەری ڕووداوەکانی چیرۆکەکەیە. بڕوانە ئەم هێڵکارییە:

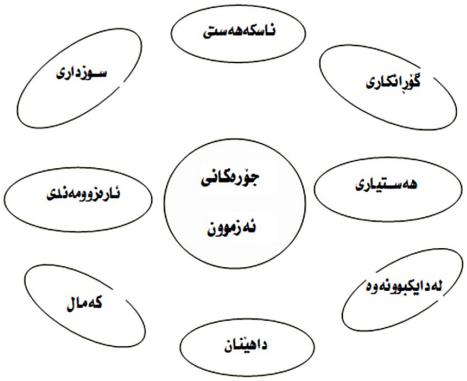

جۆرەکانی ئەزموونی ئۆرگانی

دەقـەکـە لەسـەر بنەمـای شـیـعـری ئازادی هاوچەرخی کوردی دارێژراوە، کە کەرەستە و شێواز و بنیادی لە وشە و ئاواز و کێش و ستراکتۆردا، بۆنوبەرامەی دەقنووسیان پێوە دیارە.

٢) خوێندنەوەیەک بۆ دەقی " ژنێک لە خەستەخانەی هیوا":

ئێسـتـا، پێش چەکـوش و چەکوشکارییان لە دەقـەکەدا، کە دەیکەم بە دوو تەوەرەوە: یەک: تەوەرەی دەقەکە وەک یەکەیەکی سەربەخۆ، دوو: تەوەرەی کۆپلەکانی دەقەکە، وای بەباش دەزانم، سەرەتا دەقەکە بخوێننەوە:

ژنێک لە "خەستەخانەی هیوا"

(١)

لێرە لەبری بوتڵە خوێن،

مەمکەکانی پەخشی،

ژنێک.
(٢)
تاڵ تاڵ پرچە قەترانییەکەی وەری...
لە داخی کۆچکردنی،
مەمکەکانی.
(٣)
سینگ لەمەمک خاڵی...
چاو تژی لە هیوا
ژنێک لە خەستەخانەی هیوا.

تەوەرەی یەکەم: دەقەکە وەک یەکەیەکی سەربەخۆ:

شاعیر بابەتێک بۆ پەیامگر دەگێڕێتەوە، کە چیرۆکی ژنێکی شێرپەنجەدارە، لە خەستەخانەی هیوا لە شاری سلێمانی، ژنەی مەمک بڕاوی قژ و پرچ هەڵوەریو، لەوێ چاوی بڕیوەتە (خەستەخانەی هیوا) بزەیەک بێنێتەوە سەر لێوەکانی. کاتێک چاوی (پیاو)، خەمەکانی (ژن) دەبینێت و بەشێوەیەک بەرجەستەیان دەکات، کە سەرنجی کۆی مرۆڤایەتییان بۆ ڕابکێشێ، زۆنی بابەتەکە هێندە فراوان دەبێ کۆهەستی (مرۆڤایەتی، بە ژن و پیاوەوە) داگیردەکات، بەو هیوایەی کە (ئەوانەی توانایی بنیادنانی خەستەخانەکانی هیوایان) هەیە، مێرخاسانە و جوامێرانە ڕاپەڕن و هیوا و زەردەخەنەکان بە لێوی (شێرپەنجەدارەکان)ی جیهان بپەخشنەوە. سەد حەیف و مەخابن، ئێمرۆ ڕێژەی تووشبووانی ئەم نەخۆشییە لە جیهاندا گەیشتووەتە (٨٪)، واتا لەو شەش ملیار و نیوەی حەشیمەتی ساڵی (٢٠١٦)، نزیکەی(٥٢٠) ملیۆن شێرپەنجەدار هەیە. زمان و بنیاد و ناوئاخنی ئەم دەقە زۆر بە ئاسایی، پلەی (دەقی شیعری گەردوونی هاوچەرخ Contemporary Cosmopolis Poem)، بە بەرۆکییەوە دەکات، لەو ڕوانگەیەوە کە زاراوەی (گەردوونی Cosmopolite) بەو کەسە، یان بەو شتە دەگوترێت کە سیفەتی ناوچەگەریی خۆماڵی لەبەر خۆی دادەماڵی و ڕەنگ و بۆنێکی جیهانی وا وەردەگرێت، کە هەرکەس بەهی خۆی دەزانێ.(٩)

بڕوانە چۆن ئەم دەقە شیعرەی شاعیری نەرویژی (جان ئۆسکار هەنسێن Jan Oskar Hansen) کە بۆ ئەوانەی نووسیوە بەم نەخۆشییەوە گرفتارن، بووەتە شیعرێکی گەردوونی (Cosmopolis Poem) و مرۆڤایەتی بەچاوی ڕێزەوە سەیری دەکات، نەک هەر شێرپەنجەدارەکان، بەڵکو خزم وخوێش و دۆست و هاوڕییەکانیشیان، ژان و ئازار و ئومێدەکان، لەم دەقەدا دەخوێنینەوە. ئەو دەڵێ:

(بە ژیان بڵێ: بەڵێ)
بڵێ بە ژیان: بەڵێ!
لە خەستەخانەدا، ئەو پیاوە لە باوەشی ماسکی ئۆکسجین و (لوولە تیووبەکان)دا بوو،
دڵی لە لێدان وەستا،
لێ، ئەم نەخۆشخانە خانومانە، زیندووی کردەوە.
دڵۆپەباران، خۆی بە شووشەی پەنجەرەکەدا شۆڕکردەوە
لەو دیوەوە، پلەی پێوەری (گومانی) دەخوێندەوە.
پیاوە، چاوی داخست و هێمنانە گوتی: چەندە؟
کاتێ چاوەکانی کردەوە، بینی
وا تاڵە تیشکەکانی خۆر لەسەر ڕووی پەنجەرەکە دەڕەقسێن.
پرسی: دەکرێ بچمەوە ماڵ؟
ژنێک زەردەخەنەی هاتێ و
دکتۆرەکان گەشانەوە و
هەموو نەخۆشەکان لەخۆشیاندا
پشکۆ ئاسا گەش بوونەوە!(١٠)

هەموو کۆڵەکە هاوبەشەکانی، نێوان ئەو دوو دەقە شیعرەی(قوبادی جەلیزادە و جان ئۆسکار هانسێن) کە خەسڵەتی (گەردوونی) بەم تەرزە شیعرە دەدەن بە ڕوونی دیارن: لە سەرباسی ناوەروک و هەڵبژاردنی ڕشتەی بابەت و پەیامی مرۆڤایەتی و ئاخاوتنی ئەو کەسانەی موحتاج بە ئومێدن، ئەوە جگە لە تەکنیکی دارشتنی تێکستەکە و خۆشزمانی وشە و ئاوازەکان و هاوچەرخییەتی هونەرە تەوزیفکراوەکان... تاد. گەردوونییەت لە شیعردا دەبێ، هەم هەڵگری شموولییەت بێ لە پەیامی مرۆڤدۆستیدا و هەم داگیرکەری هەموو سەعاتەکانی زەمەن بێ، بۆیە دەبینین لەم دوو دەقەدا، تا یەک تاکە نەخۆش لەسەر ئەم زەمینە مابێ، کاریگەری شیعرییەتی ئەوان ناکوژێتەوە!

(قوبادی جەلیزادە) لەم دەقی شیعرەیدا دوو پەیام بە یەک تیر ئاراستەی ئێمە و ژن دەکات: بە ئێمە (بە

هەوادار و نا - هەوادارانی) دەڵێ: سەیرکەن چۆن قاڵبی کلاسیکی تێڕوانینی پیاوم گۆڕیوە لە مەمک گرتن و مەمک مژین و مەمک ماچ کردن، بۆ پیرۆزکردنی مەمک وەک خەڵاتێک کە خوداوەند بۆ هەمووانی کردووەتە دیاری. بە ژنیش دەڵێ: وەک چۆن لە بەربەرەکانێی پیاوسالاریدا پارێزەری ژنایەتی ئێوە بووم، ئەوە هاوخەم و هاودەردی مەمکە نەخۆشەکانی ئێوەشم. شاعیر لێرەدا زۆر ڕاستگۆیە، چونکە ئەو خۆی ماران گازی شێرپەنجە بووە و خراپیش پێوەی داوە! ڕەنگ بێ ئەو ئەزموونایەتییەی لەم دەقەدا بەدی دەکرێ، پشکێکی بەبەر (شێرپەنجە) بکەوێ، دەتوانم بڵێم نەختۆکەیەک شاعیر قەرزاری ئەو شێرپەنجەیە لە بەئەزموونکردنی چەندان دەقە شیعری ئەودا. بەمەزەندەی بەندە، ئەو شاعیرە کوردەی کە زمانحاڵی خەمە ڕاستەقینەکان بێ، کەسێک بێ لەم مژارەدا شانی لە شانی (قوبادی جەلیزادە) بدات، (حەسیب قەرەداغی)یە، کە لە هەموو (فەرهەنگی خەم)ەکانیدا، یەک تاکە وشەی فەرهەنگیی مردووی بێ گیان نادۆزیتەوە، ئەوانەی بە شیعر و بە ڕوحی (حەسیب قەرەداغی) ئاشنان شایەتی دەدەن کە ئەو شاعیری (خەم) بوو. لێرەدا تای تەرازووەکە بەلای چییەتیدا دەشکێتەوە، نەک چەندایەتی - حەیف هەژاری و دەستوپێ سپێتیی ڕەخنەی کوردی، ئەم جۆرە شاعیرەی لەبیر کردووە!

تەوەری دووەم: شیتەڵکاریی هاوچەرخانەی کۆپلەکانی دەقە شیعرەکە:

لێرەدا، لە میانەی شیتەڵکارییەکەم، ناڕاستەوخۆیانە سەربوردەی ئەو (نۆقلێت)ەتان بۆ بەیان دەکەم کە پێشتر بەڵێنم پێ دابوون. دوای شیتەڵکاری ڕەخنەگرانە بۆ هەر سێ کۆپلەی دەقە شیعرەکە، دەگەڕێمەوە سەر (ئەزموونی کەسیی لە پرۆسەی داهێنانی شیعری قوبادی جەلیزادە)دا - کە کرۆکی لێکۆڵینەوەکەمانە.

کۆپلەی یەکەم: شاعیر دەڵێ:

لێرە لەبری بوتڵە خوێن،
مەمکەکانی پەخشی،
ژنێک.

هەرچەندە دەقنووس ئەمەی کردووەتە دەستپێکی شیعرەکەی، لێ ئەمە چەندان بەندی دیکەی لەپێشە، کە زوو خوێنەری بەسەلیقە هەستیان پێدەکات و بەندەکان دێنێتەوە بەرچاوی خۆی. ئاخر خۆ ئەو ژنە زەردەواڵە پێوەی نەداوە، تا یەکسەر ڕابکاتە خەستەخانە. دەبێ چەند مانگ (یان چەند ساڵ) بێ، ئەو شێرپەنجە گورگ ئاسایە کەڵبەکانی خۆی لەم سینگە نەرم و جوانەی ئەو گیرکردبێ؟ دەبێ چەند ئازاری ڕوح کێشانی خۆی بینیبێ؟ دەبێ بە چ ڕوخسار و هەیئەتێک و ڕەنگ و ڕوو و بەژن و باڵایەکەوە ئەم ژنە گەیشتبێتە بەر دەرگای ئەم خەستەخانەیە؟ زۆر پرسیاری دیکەش؟ (قوبادی جەلیزادە) خۆی باش ئەمانە دەزانێ، کەواتە پێش ئەم چیرۆکە، چیرۆکی دیکە هەیە. ئەوە نییە (عیففەت پابتی) دەنووسێ: "شیعرەکانی قوبادی شاعیر، لەسەرەتا و ناوەڕاست و کۆتاییەکەیدا ون بوونێکی هەیە، لە هەر شیعرێکیدا ژنێک لەدایک دەبێ، نەک ژنێکی تەواویش، بەڵکو هەندێک جار تەنیا بەشێک لە ژن، بۆ ئەوەی پێناسە و ناوێک وەرگرێ."(١١)

لەم کۆپلە (٧) وشەیەدا، دەقنووس تیشکی خستووەتە سەر دوو وشە، کە دوو ئەستوندەکی شیعرەکەن: وشەی (مەمک) و وشەی (ژن).

یەک: مەمکی ژن:

فەزا و قەبارەی (مەمک) لە بوون و کولتووری مرۆڤایەتیدا، زۆر لەوە مەزنتر و پیرۆزترە کە هەر وەک کانگای شیر بۆ کۆرپەڵەی ساوا سەیر بکرێ. مەمک بۆ مرۆڤ، سەرچاوەی بوون و ئەڵقەی پۆڵایینی بەستنەوەی ڕوحەکانە بە یەکترییەوە، نەک هەر لە نێوان دایک و منداڵەکەی، بەڵکو لە نێوان هەموومانداا. ئەو ڕۆژەی مەمک نامێنێ، بوون و ژیان دەوەستێ و دەگەڕێینەوە سەردەمی عەدەم. ئەو ماچەی کە پیاوێکی پەنجا ساڵەیی لە سەر تەوێڵی دایکە نەخۆشەکەی دەینەخشێنێت، ئەوە گواستنەوەی پەیامی ئەو لێوانەیە لەسەر مەمکەوە بۆ سەر تەوێڵ، تەنیا گۆڕانکارییەکە لە زەمان و مەکانی ماچەکەدایە.

بۆ ژن، مەمک پێناسەی بوون و جوانی و خۆشەویستی و ژنایەتییە، کە حەقیەتی شانازییان پێوە بکات. لەبەرچاونەمانی مەمک، لە دەروونەوە، ژن هەست دەکات: بوونی نوقستانە، جوانییەکەی شێوێنراوە، خۆشەویستییەکەی ڕوح پڕ ناکاتەوە و لە شیردان

دەکەوێ.

(نزار قەبانی ١٩٢٣ - ١٩٩٨) لە قەسیدەی (جەستەت دەخوێنمەوە و ڕۆشنفکر دەبم)دا، زۆر جوان بەها و سەنگی پێوەندیی نێوان مەمک و مرۆڤی ڕوون کردووەتەوە، دەڵێ:

ئەو ڕۆژەی گفتوگۆی نێوان مەمکە بە ئاو شۆراوەکانت و
ئەو خێڵانەی کە لەسەر ئاو شەڕیانبوو،
گەیشتە بنبەست...
چاخەکانی پووکانەوە دەستی پێکرد:
هەورەکان
بۆ ماوەی (٥٠٠) ساڵ
مانیان لەبارانبارین گرت و
چۆلەکەکان مانیان لە فڕین گرت و
گوڵەگەنمان نەیانهێشت ئیدی
کوڕیان ببێت و
شێوەی مانگ وەک شێوەی شووشەی نەوتی لێهات. (١٢)

ئەرێ! ئێوە قەت لە خۆتان پرسیوە، بۆ لەنێو ئەو هەزاران بوونەوەرانە، تەنیا ژنە کە هەمیشە مەمکەکانی لەسەر سینگ پڕ و قیت و بەرچاون، وەک قەڵا ڕاوەستاون؟ بۆ مەمکی ژن، وەک گوانی مانگا و بەراز و ئەسپ لە بن سک و نێو گەڵدا نییە؟ خۆ ئەو گیاندارانە هەر لەکاتی زایین و تەرەکیندا، مەمکەکانیان بەدیار دەکەون، وەک هی ژن نین هەمیشە پڕ و خڕ بن؟ ئەدی ئەو جوانییە خوداکردە چییە کە تەنیا و تەنیا لە مەمکی ژندا دەبینرێ؟ دیقەتتان لە مەمکی شەمشەمە کوێرە و گوێدرێژ و سمۆرە و بزن داوە؟ کەی ئەو جوانییەی مەمکی ژنیان هەیە!

پەراوێز و سەرچاوەکان:

(١) هەفتەنامەی ڕەخنەی چاودێر، ژمارە ٥٢٢، لە ٢٠١٦/١٠/٣.

(٢) دیوانی حاجی قادری کۆیی، سەردار حەمید میران و کەریم مستەفا شارەزا، چاپکراوەکانی ئەمینداریەتیی گشتیی ڕۆشنبیری و لاوانی ناوچەی کوردستان. ١٩٨٦، ل٣٠

3) http://www.thepoeticexperience.com

4) http://www.biography.com/people/samuel-beckett-9204239

5) http://www.sufism.ir/books/download/arabic/molavi-ar/fihe-ma-fih-ar.pdf

(٦) ئازاد عەبدولواحید، ئەختەر شاعیری جوانی و دڵداری، چاپخانەی شارەوانی، هەولێر، ١٩٧٦

(٧) بورهان قانع، دیوانی قانع، چاپخانەی زانکۆی سلێمانی، ١٩٧٩

8) https://letterpile.com/writing/Difference-Between-A-Short-Story-Novelette-Novella-And-A-Novel

9) www.cosmopolisproject.org

نووسەر، لە عەرەبییەوە ئەم شیعرەی، کردووەتە کوردی

10) http://www.poetrysoup.com/poems/read/cancer

نووسەر لە ئینگلیزییەوە ئەم شیعرەی بە دەستکارییەوە کردووەتە کوردی

(١١) قوبادی جەلیزادە، باخچەکانی مەلەک تاووس، دەزگای چاپ و پەخشی حەمدی، سلێمانی، ٢٠١٢، ل٤٥٦.

12) http://i.imgur.com/1oR9s.jpg